

Προλογικός συλλογισμός

Primum, non nocere

Η γένεση του επιστημονικού πνεύματος οφείλεται στην ατέρμονη ανάγκη του ανθρώπου να διατυπώσει απαντήσεις σαφείς και τεκμηριωμένες ώστε να ξεπεράσει τη μυθολογική διάσταση της συλλογιστικής του. Η γένεση του φιλοσοφικού πνεύματος οφείλεται στην αδιάλειπτη ανάγκη του ανθρώπου να θέτει ερωτήματα, ικανά να αμφισβητούν κάθε απάντηση. Η ιπποκρατική επιστημονική-φιλοσοφική τοποθέτηση αποτελεί την πρώτη και εγκυρότερη υπέρβαση αυτού του αντιθετικού εννοιολογικού συσχετισμού που μεταμορφώνεται σε μια άρτια, δομημένη, συμπληρωματικής υφής, πρόταση. Ο Ιπποκράτης αναδεικνύεται και επιβεβαιώνεται, ανά τους αιώνες, ως πατέρας της ιατρικής επιστήμης ακριβώς επειδή της προσέδωσε το μοναδικό χαρακτηριστικό της καθολικής θεώρησης του επιστημονικού και του φιλοσοφικού πνεύματος. Το «ηθικό όραμα» του Ιπποκράτη «ταξιδεύει» στον χρόνο, αναδιατυπώνοντας μια πρόταση ηθικής υπόστασης, ανακαλώντας έννοιες που επαναπροσδιορίζουν την εξέλιξη της αυθύπαρκτης επιστήμης και τον ρόλο του επιστήμονα ως υποκειμένου και φορέα της εξέλιξης αυτής. Η ιπποκρατική «ηθική παράδοση» εστιάζει, με τρόπο σαφή και αποφασιστικό, στην ηθική λειτουργία της ιατρικής επιστήμης: τον απόλυτο σεβασμό στη ζωή. Η ανθρωπιστική πτυχή

της συγκεκριμένης επιστημονικής τοποθέτησης διαφοροποιείται από την ιατρική ιστορική παράδοση της Ανατολής εφόσον προσδίδει προστιθέμενη αξία στην εξέλιξη της ίδιας της ιατρικής επιστήμης: την επίγνωση της χρησιμότητας μιας σαφούς διατύπωσης ενός δεοντολογικού πλαισίου και της εδραίωσής του ως αναπόσπαστου τμήματος της επιστημονικής εφαρμογής. Ο ιπποκράτειος Όρκος έδωσε «σάρκα και οστά» σε ένα όραμα που προσέδωσε στην ιατρική επιστήμη την αίγλη της απόλυτης προσφοράς στον άνθρωπο, αποτέλεσε έμπνευση και για άλλους επιστημονικούς κλάδους, εξέφρασε, μέσα από τον μεστό αρχαιοελληνικό λόγο, έναν αφάνταστο πλούτο επίκαιρων φιλοσοφικών και επιστημονικών ζητημάτων, αξιοποιήθηκε ως κριτήριο ηθικής τοποθέτησης, όταν η ιστορική συγκυρία κλήθηκε να αντλήσει από τον ορθολογιστικό επιστημονικό λόγο φιλοσοφικά τεκμήρια, στη «Δίκη των Γιατρών» της Νυρεμβέργης.

Το πεπρωμένο της ιπποκράτειας επιστημονικής τοποθέτησης, όμοιο με εκείνο όλων των ανυπέβλητων θεωριών, ταυτίζεται με αντιθετικές έννοιες όπως τη διαρκή αμφισβήτηση ή τη δογματική αποδοχή. Σε κάθε περίπτωση, εκφράζει μια πρόταση-πρόκληση που διευρύνει τους ορίζοντες της ιατρικής επιστήμης, πέρα από την τεχνογνωσία, στη σφαίρα της απόλυτης ηθικής δέσμευσης, στην οποία η αρχή της «μη βλαπτικότητας» του ασθενούς αθροιστικά ταυτίζεται με το γενικότερο όφελος και μετατρέπεται σε μια κοινωνικά ηθική επιταγή.

Ο Αντώνης Βγόντζας με την Ελένη Ασκητοπούλου είχαν συνεργαστεί από το 2010 σε δικαστικές υποθέσεις ιατρικής αμέλειας. Και οι δύο είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιατρική ευθύνη σε σχέση με την ιατρική ηθική. Ο Αντώνης ήταν ο βασικός συντάκτης του σχεδίου νόμου για τον «Κώδικα Ιατρικής

Δεοντολογίας», ως Πρόεδρος (2003/04) του Εθνικού Συμβουλίου Ιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα της Ελένης αφορούσαν στον Όρκο και στο έργο του Ιπποκράτη σε σχέση με τη σύγχρονη ιατρική ηθική και ιατρική πρακτική.

Το 2017/18 δημοσιεύσαν στο περιοδικό *European Spine Journal* δύο μακροσκελή δοκίμια για τον *Ιπποκρατικό Όρκο* και τη σχέση του με τις ηθικές αξίες της σύγχρονης ιατρικής (Askitoroulou & Vgontzas 2018a και 2018b). Στα δοκίμια αυτά, εξέθεσαν τις θέσεις τους για τα χωρία του Όρκου και διερεύνησαν σε ποιο βαθμό οι ηθικές αξίες του Ιπποκράτη συνεχίζουν να εμπνέουν ακόμη και σήμερα τη σύγχρονη ιατρική πρακτική. Αναφέρθηκαν ιδιαίτερα στη σημασία που είχε ο Όρκος για τη δικαστική απόφαση της «Δίκης των ναζιστών γιατρών» στη Νυρεμβέργη. Ένα παραγνωρισμένο και σχεδόν άγνωστο ζήτημα στην Ελλάδα. Ο Αντώνης είχε ενθουσιαστεί όταν, ανατρέχοντας στα σχετικά κείμενα, διαπιστώσαν ότι οι δικαστές χρησιμοποίησαν τον Όρκο του Ιπποκράτη για να αιτιολογήσουν την καταδίκη των 16 από τους 20 κατηγορουμένους ναζιστές γιατρούς. Στη συνέχεια, αναζητήσαν και άλλες αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, που στηρίχτηκαν στις αξίες του Όρκου. Ο Αντώνης, μέχρι το τέλος, πίστευε ότι όφειλαν να δημοσιεύσουν και στα ελληνικά αυτό το υλικό, εμπλουτισμένο φυσικά με επιπλέον στοιχεία για το έργο του Ιπποκράτη, που η Ελένη είχε συλλέξει την τελευταία δεκαετία.

Για τον νομικό Αντώνη Βγόντζα, μπορούν με ευχέρεια και πληρότητα να γράψουν συνάδελφοί του και άνθρωποι της επιστήμης που, με απaráμιλλη συνέπεια, υπηρέτησε. Ωστόσο η πολύχρονη (και) επαγγελματική σχέση μας, και η έκδοση του βιβλίου, μου επιτρέπει να αποτυπώσω σε αυτές τις γραμμές τις αδιαμφισβήτητες αρετές του. Ο Αντώνης Βγόντζας υπερασπίστηκε, σε όλο

του τον βίο, αξίες και δικαιώματα, με το ίδιο σθένος σε όλες τις βαθμίδες της δικαιοσύνης. Στάθηκε δίπλα σε αυτήν και αγωνίστηκε για την ανεξαρτησία της. Δίδαξε νομικά, με το ήθος και την εντιμότητα που τον διέκριναν. Η πολυσχιδής διαδρομή του ήταν γεμάτη από προκλήσεις που αντιμετώπισε χωρίς δισταγμό, αλλά παράλληλα, με μοναδική σύνεση και δύναμη. Το αποτύπωμα και το αφήγημα της ζωής του υπήρξε πολυσήμαντο και βαθιά διδακτικό, με όσα έπραξε και με όσα έγραψε. Στα τελευταία, ανήκει τούτο το βιβλίο που φιλοδοξεί να αναδείξει, ανάμεσα σε όλα τα άλλα, την πρωτότυπη σκέψη του και να γίνει ένα ακόμα ταξίδι του στις θάλασσες της γνώσης, που λίγοι είχαν την τύχη να γνωρίσουν.

Η Ελένη Ασκητοπούλου είναι μια διακριτικά ισχυρή επιστημονική παρουσία στην Ελλάδα, από τις πρώτες καθηγήτριες που εξελέγησαν στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Εκφραστής μιας δυναμικής γενιάς σημαντικών ιατρικών επιδόσεων. «Εκλέγετε καλούς, γιατί οι καλοί εκλέγουν καλύτερους. Μην εκλέγετε κακούς, γιατί οι κακοί εκλέγουν χειρότερους», ήταν το δόγμα αριστείας πάνω στο οποίο θεμελιώθηκε η ανάπτυξη του Ιατρικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Κρήτης, το οποίο η Ελένη Ασκητοπούλου υπερασπίστηκε με σθένος, μέχρι την αφυπηρέτησή της. Ομότιμη σήμερα, είναι τώρα ό,τι ήταν και τότε. Διακριτικά δυναμική. Μόνο που βρήκε τον χρόνο να συνεχίσει και να ολοκληρώσει το βιβλίο, που μαζί με τον Αντώνη Βγόντζα είχαν ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια, αλλά ο Αντώνης διέκοψε ξαφνικά, όταν τόσο άδικα έφυγε από την παρέα μας.

Καθηγητής Οδυσσέας-Ιωάννης Ζώρας
 Πρόεδρος Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου
 π. Πρύτανης Πανεπιστημίου Κρήτης

Ευχαριστίες

Για την ολοκλήρωση αυτού του βιβλίου, θέλω να ευχαριστήσω τις φίλες και φίλους που το διάβασαν και συνέβαλαν στη βελτίωσή του.

Τον καθηγητή κ. Παναγιώτη Μηλιώτη που, με την οργανωμένη και ορθολογική του σκέψη και προσέγγιση, βοήθησε να αποσαφηνιστούν δύσκολες και διαφορούμενες κοινωνικοοικονομικές έννοιες και όχι μόνον.

Την αρχαιολόγο κ. Αλεξάνδρα Καρέτσου για τις πολύτιμες συμβουλές της σχετικά με τα αρχαιολογικά ευρήματα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας των αρχαίων λαών της Ανατολής.

Τη φιλόλογο κ. Σία Καπνά που μου ξαναθύμισε τη σωστή χρονολογική σειρά των ιστορικών γεγονότων και «ξεχασμένους» γραμματικούς κανόνες.

Τη δικηγόρο Ηλέκτρα Γιώτη, από το δικηγορικό γραφείο του Αντώνη Βγόντζα, για τη βοήθειά της με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την ελληνική νομική ορολογία.

Περισσότερο, όμως, από όλους οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην καθηγήτρια κ. Εύα Καλπουρτζή για τη μεθοδική και ενδεδειγμένη διόρθωση του κειμένου που, μαζί με τη βαθιά της γνώση της γλώσσας, συνέβαλε στην πιο κατανοητή και ολοκληρωμένη διαμόρφωση του κειμένου.

E. A.

Μάρτιος 2021

Εισαγωγικά

Οι ρίζες της δυτικής ιατρικής σκέψης ανάγονται στον 5ο και τον 4ο αιώνα π.Χ., στον Ιπποκράτη και τη Σχολή της Κω. Για πρώτη φορά στην ιστορία της Δύσης, ο Ιπποκράτης ανέδειξε την ιατρική σε ορθολογική «επιστήμη». Παράλληλα, με τον *Ιπποκρατικό Όρκο*, ενστάλαξε ένα «ηθικό όραμα» με σαφείς κανόνες για τα μέλη της ιατρικής κοινότητας, καθόρισε το γενικό πλαίσιο της ιατρικής δεοντολογίας στη σχέση γιατρού-ασθενούς, νομιμοποίησε το ιατρικό επάγγελμα, και το έκανε σεβαστό.

Το βιβλίο επιχειρεί να τεκμηριώσει μια σειρά βασικών ζητημάτων ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας¹ που αποτελούν την κληρονομιά του Ιπποκράτη στην ιατρική της Δύσης. Ξεκινάει με το ποιος ήταν ο Ιπποκράτης και ποιο είναι το έργο που φέρει το όνομά του. Αναλύει τη συνεισφορά του στην επιστημονική ιατρική πρακτική με την *Ιπποκρατική Συλλογή*, μια συλλογή 59 χειρογράφων ετερογενούς προέλευσης, η οποία μεταφράστηκε

1. Οι συγγραφείς υιοθετούν τους ορισμούς της Παγκόσμιας Ιατρικής Ένωσης (World Medical Association) για τη δεοντολογία (ethics) και την ηθική (morality). Αυτοί οι ορισμοί έχουν ως εξής: «Η δεοντολογία (ethics) είναι η μελέτη της ηθικής, η προσεκτική και συστηματική αντίληψη και ανάλυση των ηθικών αποφάσεων και συμπεριφορών, στο παρελθόν, παρόν ή μέλλον. Η ηθική (morality) είναι η διάσταση της αξίας της ανθρώπινης λήψης αποφάσεων και συμπεριφοράς. [...] Σύμφωνα με αυτούς τους ορισμούς, η δεοντολογία είναι κατά κύριο λόγο ζήτημα γνώσης, ενώ η ηθική είναι θέμα πράξης, του τι κάνουμε εμείς» (WMA 2015, 58-61).

κατά τον 5ο και 6ο αιώνα κυρίως στα αραβικά και στα λατινικά. Και έτσι διασώθηκε μέχρι σήμερα. Ένα βασικό ερώτημα, που παραμένει ακόμη ανοιχτό, είναι ποια έργα έγραψε ο ίδιος ο Ιπποκράτης και ποια συγκεντρώθηκαν μετά τον θάνατό του και ανήκουν στους μαθητές του.

Μεταξύ των κειμένων της *Ιπποκρατικής Συλλογής*, ο *Όρκος* θεωρείται ως η κυριότερη κληρονομιά του· μία από τις σημαντικότερες αναφορές ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας στη διάρκεια των αιώνων, παρότι δεν γνωρίζουμε ούτε πότε ακριβώς ούτε για ποιον σκοπό γράφηκε, ενώ ένα ζήτημα παραμένει και η αυθεντικότητά του. Το βιβλίο θίγει ζητήματα όπως η επιρροή του *Όρκου* στη δυτική ιατρική πρακτική από την εμφάνισή του κατά τον πρώιμο Μεσαίωνα (5ο και 6ο αιώνα μ.Χ.). Εξετάζει την πορεία του στα πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής από την Αναγέννηση μέχρι σήμερα και τη διαχρονική εξέλιξη και ιστορική ανθεκτικότητά του στις μεταβαλλόμενες αντιλήψεις και ιδέες του δυτικού πολιτισμού και στις συνθήκες της ιατρικής πρακτικής, καθώς και την τύχη του σήμερα στις ιατρικές σχολές της Ελλάδας.

Ερευνώνται επίσης θέματα όπως η άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος στην Ελλάδα των κλασικών χρόνων· οι ηθικοί κανόνες που ρύθμιζαν την επαγγελματική πειθαρχία, τα καθήκοντα και τη συμπεριφορά των γιατρών απέναντι στους ασθενείς τους· αλλά και κατά πόσον ο Ιπποκράτης επηρεάστηκε από τις ηθικές και δεοντολογικές θεωρίες των μακρινών ανατολικών πολιτισμών με βάση τις γνωστές ιστορικές και αρχαιολογικές πηγές για τη διασταύρωση γνώσεων και ιδεών στις «ομιχλώδεις» ιστορικές διαδρομές. Το βιβλίο εξετάζει τους όρκους ηθικής των γιατρών και τους κώδικες ιατρικής δεοντολογίας

από τους αρχαίους έως τους νεότερους χρόνους στους πολιτισμούς Ανατολής και Δύσης, καθώς και τη σχέση τους με τον *Ιπποκρατικό Όρκο*.

Παράλληλα, μελετάται η συμβολή του Ιπποκράτη και της *Ιπποκρατικής Συλλογής* στη Δύση και η μεταμόρφωση που επέφερε στην ιατρική πρακτική από μια εμπειρική γνώση σε ένα ορθολογικό, επιστημονικά προσανατολισμένο σύστημα: απομακρύνοντας τις μυθολογικές και υπερφυσικές πεποιθήσεις για την ιατρική· διαχωρίζοντας τις αιτίες των νόσων από τις δεισιδαιμονίες και τη θεϊκή τιμωρία· αποσυνδέοντας την ιατρική πρακτική από τη μαγεία, τη θρησκεία και τη φιλοσοφία· ανοίγοντας τον δρόμο για την επιστημονική ιατρική· και καθορίζοντας τις θεμελιώδεις διαχρονικές ηθικές αρχές που εξακολουθούν να δεσπόζουν στη σύγχρονη ιατρική.

Το βιβλίο αναλύει, με σύγχρονη ματιά, τις βασικές ηθικές και δεοντολογικές έννοιες της *Ιπποκρατικής Συλλογής* και του *Όρκου*: την ωφελιμότητα, τη μη βλαπτικότητα, τη δικαιοσύνη, την εμπιστευτικότητα. Εξετάζει συνάμα και άλλες ιπποκρατικές ηθικές αξίες: τον σεβασμό στους δασκάλους και τους συναδέλφους· τον απόλυτο σεβασμό στη ζωή· την αξιοπρέπεια του γιατρού και τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής των ασθενών του· την επαγγελματική του ακεραιότητα και τη μη κατάχρηση των προνομίων του. Επιπλέον, αντικρούει τα επιχειρήματα που έχουν επικρατήσει, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, για τις αποκαλούμενες «αδυναμίες» του *Όρκου* και της ιπποκρατικής ηθικής παράδοσης. Για παράδειγμα, ότι ο *Όρκος* υποστηρίζει τον πατερναλισμό του γιατρού σε βάρος της αυτονομίας του ασθενούς· ότι παραβλέπει τα δικαιώματα του ασθενούς, αλλά και την κοινωνική δικαιοσύνη στην υγειονομική

περίθαψη· ότι απαγορεύει την ευθανασία, την άμβλωση και τις χειρουργικές επεμβάσεις. Ακόμη συζητιέται το κατά πόσον οι ιπποκρατικές ηθικές αξίες πρέπει να θεωρούνται ξεπερασμένες και αναχρονιστικές, κατά πόσον ο *Όρκος* απλώς διασώζει αξίες του αρχαιοελληνικού πολιτισμού χωρίς να επιλύει τα δεοντολογικά και ηθικά ζητήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος γιατρός. Πρόκειται για αμφισβητήσεις που εμφανίστηκαν στα μέσα των δεκαετιών του 1960 και του 1970 στη Δύση εξαιτίας των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών μεταβολών που άλλαξαν ριζικά την ιατρική πρακτική, όταν το παλαιό μοντέλο της λεγόμενης θεραπευτικής σχέσης μεταξύ γιατρού και ασθενούς έδωσε τη θέση του σε ένα άλλο μοντέλο που ορίζει διαφορετικά τις ηθικές υποχρεώσεις των γιατρών.

Το βιβλίο επιχειρεί να δείξει τον βαθμό στον οποίο οι ιπποκρατικές ηθικές και δεοντολογικές αξίες βρίσκονται στον πυρήνα της σύγχρονης ιατρικής ηθικής, σε μια εποχή που η ιατρική πρακτική είναι περισσότερο σύνθετη από την εποχή του Ιπποκράτη. Είναι, όμως, σημαντικό το ανθρωπιστικό πνεύμα της ιπποκρατικής ιατρικής να εξακολουθήσει να εμπνέει τον σύγχρονο γιατρό στην καθημερινή πρακτική του, καθιστώντας σήμερα πιο ουσιαστική παρά ποτέ τη δέσμευση του *Όρκου* για το γενικότερο όφελος και τη μη βλάβη του ασθενούς. Με αυτό το σκεπτικό, αναδεικνύεται η κεντρική σημασία του *Όρκου* στην καταδίκη των ναζιστών γιατρών στη Δίκη της Νυρεμβέργης –ένα γεγονός που έχει παραμεληθεί από τους ιστορικούς της ιατρικής–, αλλά και η σημαντική, νομικά δεσμευτική, επιρροή του *Όρκου* σε ορισμένες σύγχρονες αποφάσεις Ανωτάτων Δικαστηρίων του δυτικού κόσμου σχετικά με την ιατρική δεοντολογία.

Το βιβλίο περιορίζεται σε διαχρονικά ζητήματα ηθικής και

δεοντολογίας που ξεκίνησαν με τον Ιπποκράτη και εξακολουθούν να καθορίζουν το ιατρικό επάγγελμα. Δεν προϋποθέτει την εξοικείωση του αναγνώστη με την ηθική φιλοσοφία. Ούτε με τα ζητήματα βιοηθικής που εμφανίστηκαν τον 20ό αιώνα, με τις γενικότερες εξελίξεις στις βιολογικές επιστήμες και τη βιοτεχνολογία. Ο Ιπποκράτης δεν θα μπορούσε να προβλέψει, πριν 2.500 χρόνια, τα σύγχρονα ζητήματα της βιοηθικής.

Στηριγμένο στη σύγχρονη βιβλιογραφία, το βιβλίο επιχειρεί να δώσει τεκμηριωμένες απαντήσεις σε σύνθετα ζητήματα, που οι συγγραφείς θεωρούν ότι απασχολούν τους σύγχρονους γιατρούς, τους επαγγελματίες υγείας, αλλά και τους ασθενείς, όπως και τους ιστορικούς και τους ερευνητές. Επίσης, εκτιμάται ότι μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο βοήθημα για την προώθηση της διδασκαλίας της ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας στα προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών των ιατρικών σχολών.

Ο Ιπποκράτης και το έργο του

Για τον Ιπποκράτη, το κεντρικό πρόσωπο της αρχαίας ελληνικής ιατρικής, λίγα είναι γνωστά για τον ίδιο, τη ζωή του, τις ιδέες του, την καθημερινή ιατρική πρακτική του, και γενικότερα την προσωπικότητά του (Carrick 2001, 76–80). Συχνά, αυτά που θεωρούνται ως ιστορικά βεβαιωμένα στοιχεία αποδεικνύεται δυστυχώς ότι στηρίζονται σε ισχνή πληροφόρηση. Με σχετική βεβαιότητα, γνωρίζουμε από τον Σωρανό* (1992β, §1, 214-215) ότι ο Ιπποκράτης γεννήθηκε το 460 π.Χ. (Pinault 1992, 127-128), το πρώτο έτος της 80ής Ολυμπιάδας, στο νησί της Κω, στα ανοικτά των ιωνικών παραλίων. Πρέπει να επηρεάστηκε από τους πρώτους Έλληνες Ίωνες φιλοσόφους. Αν και στην Κω ομιλούνταν η δωρική διάλεκτος, όλα τα έργα της *Ιπποκρατικής Συλλογής* γράφηκαν στην ιωνική (Longrigg 2000).

Η ζωή του Ιπποκράτη τοποθετείται κυρίως στο δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. (460-377 π.Χ.) και εμπίπτει στον Χρυσό Αιώνα της αρχαίας Ελλάδας, μια εποχή μεγάλων και ποικίλων πολιτιστικών επιτευγμάτων και πνευματικής ανάπτυξης. Σύγχρονοί του ήσαν όλα τα μεγάλα πνεύματα του 5ου αιώνα π.Χ. Ο Περικλής, ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Ξενοφών, ο Ηρόδοτος, ο

* Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με στοχαστές και άλλα στοιχεία που σημειώνονται με αστερίσκο, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στο Παράρτημα IV.

Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης, ο Αριστοφάνης, ο Πίνδαρος, ο Φειδίας, Πιθάνον, στα ταξίδια του να ήρθε σε επαφή με τους περισσότερους (Adams 1886, 9-11· Davey 2001), αλλά και με τον Δημόκριτο, τον Γοργία και τον Θουκυδίδη.

Ιπποκράτης ο Κῶος, ο διάσημος γιατρός

Όσο ζούσε ο Ιπποκράτης, θαυμάστηκε ως γιατρός και δάσκαλος. Η ιστορική ύπαρξη του Ιπποκράτη πιστοποιείται από δύο κορυφαίους κλασικούς: τον σύγχρονό του Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, οι οποίοι τον αναφέρουν με μεγάλο σεβασμό ως ιατρική αυθεντία. Ο Πλάτων (428-348 π.Χ.) στον σωκρατικό διάλογο *Πρωταγόρα* (311b· βλ. Πλάτων 1992ε, 64-65), αναφέρει την περίπτωση ενός νεαρού άνδρα που πηγαίνει στον «Ιπποκράτη τὸν Κῶον, τὸν τῶν Ἀσκληπιαδῶν», για να μάθει την ιατρική. Αυτό το χωρίο μας πληροφορεί ακόμη ότι ο Ιπποκράτης εκπαίδευε γιατρούς έναντι αμοιβής, μια πρακτική που δεν πρέπει να ήταν ασυνήθιστη. Και στον ώριμο διάλογο του Πλάτωνα, τον *Φαίδρο* (269ε-270c· βλ. Πλάτων 1993, 174-175), όταν ο Σωκράτης εκθέτει την πραγματική ιπποκρατική μέθοδο, αναφέρει πάλι τον Ιπποκράτη ως απόγονο του Ασκληπιού. Αυτές οι αναφορές αποδεικνύουν ότι στα τέλη του 4ου αιώνα π.Χ. ένας γιατρός από το νησί της Κω ήταν αρκετά γνωστός στον ελληνικό κόσμο από τις ιατρικές και διδακτικές του δραστηριότητες. Ωστόσο, μόνον ο Πλάτων τον αναφέρει ως σύγχρονό του, μνημονεύοντας τη γεωγραφική και οικογενειακή του καταγωγή (Castelli 2016).

Σύμφωνα με την παράδοση, ο Ιπποκράτης ήταν, από τον γιατρό

πατέρα του τον Ηρακλείδη, άμεσος απόγονος του Ασκληπιού, είτε ο 19ος –σύμφωνα με τον Σωρανό (1992β, §1, 214-215)– είτε ο 17ος –σύμφωνα με τον Βυζαντινό λόγιο Τζέτζη– από τον γιο του Ασκληπιού, τον ομηρικό γιατρό Ποδαλείριο (Adams 1886, 22-23· Jouanna 1999, 10-12). Ενώ από τη μητέρα του, ήταν ο 20ός απόγονος του Ηρακλή και ο 21ος απόγονος του Δία (Λυπουρλής 2000β, 20-23· Σωρανός, 1992β, §1, 214-215).

Γενεαλογικό δένδρο του Ιπποκράτη από τον πατέρα του, σύμφωνα με τον Ιωάννη Τζέτζη

1 Ασκληπιός	10 Κρίσαμης II
2 Ποδαλείριος	11 Θεόδωρος II
2 Ιππόλοχος	12 Σώστρατος III
4 Σώστρατος I	13 Νέβρος
5 Δάρδανος	14 Γνωσίδικος
6 Κρίσαμης I	15 Ιπποκράτης I
7 Κλεομυτάδης	16 Ηρακλείδης
8 Θεόδωρος I	17 Ιπποκράτης II
9 Σώστρατος II	

Πηγή: Adams 1886.

Ο Ιπποκράτης έγινε πραγματικά διάσημος τον 4ο αιώνα π.Χ., αμέσως μετά τον θάνατό του,² αλλά και μετέπειτα. Τουλάχιστον είκοσι χρόνια μετά τον θάνατό του –το 335 έως το 323 π.Χ. περίπου– ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.) τον αναφέρει στο έβδομο βιβλίο των *Πολιτικών* (1326a· βλ. Αριστοτέλης 2005, 554-555):

2. Η ακριβής χρονολογία του θανάτου του Ιπποκράτη δεν είναι γνωστή. Σύμφωνα με τη βιογραφία του Σωρανού, πιστεύεται ότι πέθανε είτε το 375 π.Χ. είτε το 351 π.Χ. (Pinault 1992, 127-128).

«... Ἴπποκράτην οὐκ ἄνθρωπον ἀλλ' ἰατρὸν εἶναι μείζω», εννοώντας ὅτι εἶναι μεγάλος, ὄχι σε μέγεθος, ἀλλὰ ως γιατρός. Καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη, Μένων, στο βιβλίο του *Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς*, ἀναφέρει τὸν Ἴπποκράτη ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς εἴκοσι πρῶτο διασημοὺς Ἑλλήνες γιατροὺς (Carrick 2001, 76-80).

Κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ περίοδο, ὁ Ερωτιανός (1ος αἰώνας μ.Χ.) –σχολιαστὴς τοῦ Ἴπποκράτη καὶ συγγραφέας τοῦ πρῶτου γνωστοῦ ἱπποκρατικοῦ λεξικοῦ τῆς ἀρχαιότητος– χαρακτηρίζει τὸν Ἴπποκράτη «ισάξιο τοῦ Ὀμήρου ὡς συγγραφέα» (Carrick 2001, 76-80). Ὁ πρῶτος σημαντικὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους σχολιαστὲς τοῦ Ἴπποκράτη, ὁ διαπρεπὴς Ἑλληνας γιατρός Γαληνός –που ἐξῆλθε στὸ δεύτερο ἡμῖσι τοῦ 2ου αἰώνα μ.Χ. (129–περ. 200 μ.Χ.)– τὸν τιμᾷ ὡς τὸν «ιδανικὸ γιατρός», που συνδύαζε τὴν ἐμπειρία με τὴ λογικὴ καὶ ὡς τὸν μέγιστο τῶν γιατρῶν (Carrick 2001, 76-80· Petit 2010, 343-359).

Ὁ Ἴπποκράτης πάντων ὑπερῆνεγκε καὶ πρῶτος εἰς φῶς ἐξῆνεγκε τὴν τελείαν παρ' Ἑλλήσιν Ἰατρικὴν.

Ὁ ἐπίσης Ρωμαῖος ἱστορικὸς τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδιστής* τοῦ 2ου αἰώνα μ.Χ. Κορνῆλιος Κέλσος (Celsus 1935, 7) ἐξῆρε ἰδιαιτέρως τὸν Ἴπποκράτη, ἐπειδὴ «διαχώρισε αὐτὸν τὸν κλάδο μάθησης ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς φιλοσοφίας».

Ποῖος ἦταν ὁ Ἴπποκράτης ὁ Κῶος;

Παραδόξως, παρὰ τὸν τεράστιο συμβολισμό τοῦ Ἴπποκράτη ὡς «πατέρα τῆς ἰατρικῆς» (Jouanna 1999, xi), ἡ πραγματικὴ ζωὴ καὶ οἱ πράξεις τοῦ παραμένουν σε μεγάλο βαθμὸ ἀγνωστες.